

Ewa Skowronek
Teresa Brzezińska-Wójcik
Andrzej Świeca
Marta J. Jóźwik

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej
Zakład Geografii Regionalnej i Turyzmu
ewa.skowronek@poczta.umcs.lublin.pl, tbrzezin@poczta.umcs.lublin.pl,
andrzej.swieca@poczta.umcs.lublin.pl, marjoz@poczta.umcs.lublin.pl

DOROBEK NAUKOWO-BADAWCZY Z ZAKRESU GEOGRAFII TURYZMU W ZAKŁADZIE GEOGRAFII REGIONALNEJ I TURYZMU UMCS ORAZ JEGO ZASTOSOWANIE W DYDAKTYCE I PRAKTYCE

Abstrakt: W opracowaniu podjęto próbę oceny osiągnięć naukowo-badawczych pracowników w zakresie geografii turystyki, a także ich zastosowania w dydaktyce i praktyce. Podstawową metodą badawczą była kwerynda treści artykułów naukowych oraz opracowań i materiałów archiwalnych zgromadzonych w Zakładzie.

Słowa kluczowe: turystyka, geografia turystyki, oferta dydaktyczna, badania naukowe, UMCS, Lublin.

1. WPROWADZENIE

Tradycje kształcenia w zakresie geografii turystyki w Zakładzie Geografii Regionalnej i Turyzmu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (ZGRiT UMCS) są stosunkowo młode. Początek działań związanych z tą problematyką miał miejsce w roku 2003, kiedy w nawiązaniu do oczekiwań studentów kierunku „geografia” przygotowano program nowej specjalności – geografia turystyki. Jej rosnąca popularność dała podstawę do wykreowania programu nowego kierunku – „turystyka i rekreacja”, uruchomionego z początkiem roku akademickiego 2008/2009.

Wraz z rozwojem oferty dydaktycznej turystyki i rekreacji pracownicy Zakładu aktywnie włączyli się w ogólnopolski nurt badań w zakresie geografii turystyki. Początkowo realizowano tematy podstawowe związane z uwarunkowaniami rozwoju turystyki w regionie lubelskim. Następnie problematyka ewoluowała. Podejmowano próby oceny atrakcyjności turystycznej wybranych jednostek przestrzennych, prowadzono studia nad możliwością rozwoju różnych form turystyki, analizowano funkcję turystyczną na wybranych obszarach. W ostatnich latach jako nowe

zagadnienia pojawiły się: percepcja przestrzeni turystycznej przez użytkowników, ocena potencjału wybranych terenów, ocena uwarunkowań rozwoju ofert i produktów turystycznych, ocena postaw społeczności wobec rozwoju zjawisk turystycznych, koncepcja krajobrazu turystycznego. Podsumowaniem podejmowanych tematów są próby regionalizacji turystycznych. Prace badawcze realizowano także we współpracy z branżą turystyczną. W wielu przypadkach pozwoliło to na uzyskanie ich aplikacyjnego wymiaru.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę podsumowania dotychczasowych osiągnięć dydaktycznych i naukowo-badawczych jednostki w zakresie geografii turystyki oraz ich zastosowania w praktyce.

2. METODY BADAŃ I ŹRÓDŁA DANYCH

Analizowany zakres problematyki jest złożony i różnorodny. Obejmuje niemal dwie ostatnie dekady funkcjonowania Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu

UMCS. Ze względu na stosunkowo dynamiczne zmiany działalności dydaktycznej i naukowej, jakie miały miejsce w tym okresie, w celu ich wyeksponowania w niniejszym artykule zastosowano historyczne podejście badawcze (McIntosh, Goeldner 1984, cyt. za: ALEJZIAK 2003). Doszukiwano się genezy badań nad turystyką w Zakładzie. Analizowano ofertę edukacyjną oraz poszukiwano zależności pomiędzy problematyką badawczą i dydaktyczną. Zestawiono działania aplikacyjne związane z turystyką. W tym celu posłużono się głównie metodami kwerendy i typologii oraz kartograficznymi.

Podstawę analiz stanowiły źródła pierwotne – wartość i treść materiałów zgromadzonych w archiwum Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu UMCS. Wykorzystano również źródła wtórne, w tym: publikacje pracowników związane z geografiami turystyki, prace analizujące dorobek naukowy i dydaktyczny (ŚWIECA, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK 2010, 2013a, b, ŚWIECA i in. 2012, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, JÓŻWIK, ŚWIECA 2015). Obszerny przegląd dorobku pracowników Zakładu zawiera monografia *Od regionu geograficznego do regionu turystycznego* (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, SKOWRONEK, ŚWIECA, red. 2016).

3. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA W ZAKRESIE GEOGRAFII TURYZMU

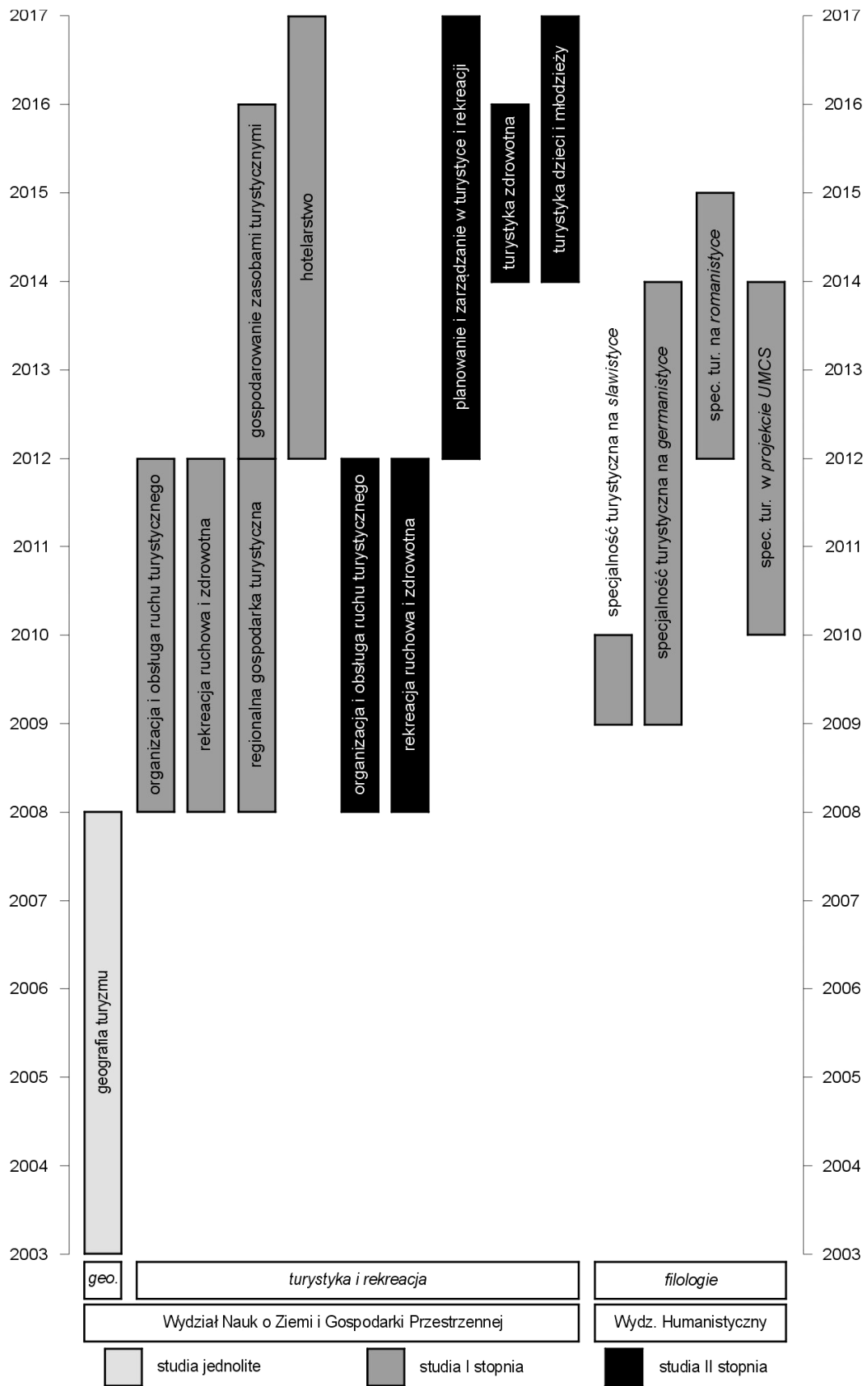
Zagadnienia związane z szeroko pojmowaną turystyką zaczęto realizować w ZGRiT wraz z uruchomieniem specjalności „geografia turystyki” (rys. 1). Od 2003 r. w ofercie edukacyjnej znalazły się następujące przedmioty: historia, przedmiot i zakres badań geografii turystyki, metody badań w geografii turystyki, geografia turystyczna Polski z elementami krajoznawstwa, produkt turystyczny – podstawy poznawania i kreowania, regiony turystyczne świata, ćwiczenia przedmiotowe specjalizacyjne oraz seminarium, a także pracownia i praktyka magisterska.

Program specjalności wzbogacała oferta przedmiotów fakultatywnych, takich jak: wybrane zagadnienia z etnografii, turystyczne walory Lubelszczyzny, regionalne zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej wysp Morza Śródziemnego, zróżnicowanie przyrodnicze i kulturowe regionu lubelskiego, zagospodarowanie rekreacyjno-turystyczne. Taką problematykę realizowano do czasu uruchomienia kierunku „turystyka i rekreacja”, tj. do roku 2008, kiedy nastąpiły znaczące zmiany w tematyce zajęć prowadzonych przez pracowników na nowym kierunku studiów (rys. 1). Uatrakcyjnił on w znaczący sposób dotychczasową ofertę kształcenia w ówczesnym Instytucie Nauk o Ziemi UMCS i jest realizowany do chwili obecnej.

W pierwszym okresie kształcenia kierunku „turystyka i rekreacja”, w latach 2008–2012, w grupie przedmiotów obligatoryjnych na studiach licencjackich pracownicy ZGRiT prowadzili: podstawy turystyki, podstawy rekreacji, krajoznawstwo, geografiami regionalną świata, geografiami turystyczną, metodykę obsługi ruchu turystycznego, hotelarstwo oraz targi turystyczne i ćwiczenia terenowe. Od roku 2012, po nowelizacji ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, zmieniono program kształcenia. Odtąd na studiach pierwszego stopnia realizowane są moduły (duże tematyczne bloki przedmiotów) obligatoryjne: podstawy turystyki i rekreacji, geografia turystyczna, kultura fizyczna, ekonomiczne i prawne podstawy działalności turystycznej i rekreacyjnej, zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne oraz targi turystyczne i ćwiczenia terenowe (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. 2016).

Na studiach magisterskich w latach 2008–2012 ofertę ZGRiT tworzyły obligatoryjne przedmioty: regiony turystyczne Polski, regiony turystyczne świata, metody badawcze w turystyce i rekreacji, międzynarodowa współpraca w turystyce i rekreacji, produkt turystyczny, obsługa międzynarodowego ruchu turystycznego, marketing usług turystycznych i rekreacyjnych oraz konwersatorium nt. miejsca i roli turystyki i rekreacji w gospodarce światowej, jak również seminarium i pracownia magisterska. Po zmianach w roku 2012 w skład oferty weszły takie moduły obligatoryjne, jak: polityka i gospodarka turystyczna, produkt, zarządzanie i marketing w turystyce i rekreacji, czas wolny, zdrowie, rekreacja, metody i techniki badawcze w turystyce i rekreacji, potencjalne i funkcjonalne regiony turystyczne (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. 2016).

Od początku funkcjonowania kierunku zespół ZGRiT sprawuje opiekę nad dyplomantami. Na studiach licencjackich w całym analizowanym okresie, niezależnie od zmian w programie kształcenia, prowadzono zajęcia w ramach specjalności: „organizacja i obsługa ruchu turystycznego” oraz „rekreacja ruchowa i zdrowotna” (rys. 1). W ramach pierwszej specjalności zakres nauczania w latach 2008–2012 obejmował przedmioty: turystyka osób niepełnosprawnych, organizacja i działalność biura turystycznego, organizacja pracy biurowej. Od 2012 r. realizowane są moduły: organizacja i działalność biura turystycznego, usługi turystyczne, obsługa turystów. Na specjalności „rekreacja ruchowa i zdrowotna” w latach 2008–2012 oferowano przedmioty: psychofizjologiczne podstawy aktywności fizycznej oraz obóz letni. Po zmianach programowych, od 2012 r. pracownicy współrealizują moduły: biomedyczne i psychofizyczne podstawy rekreacji, programowanie i organizacja rekreacji, teoria i metodyka pływania rekreacyjnego z elementami ratownictwa wodnego, letni obóz rekreacyjny, zimowy obóz rekreacyjny, gry i zabawy rekreacyjne.

Rys. 1. Działalność edukacyjna pracowników Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu UMCS w zakresie geografii turystyki w latach 2003–2017
Źródło: opracowanie własne

Ponadto w latach 2008–2012 funkcjonowała trzecia specjalność – „**regionalna gospodarka turystyczna**”, w ramach której realizowano przedmioty: zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne, przestrzeń turystyczna i rekreacyjna Lubelszczyzny i regionów sąsiednich, marketing lokalnych zasobów turystycznych, usługi komplementarne w turystyce i rekreacji. Od roku 2012 specjalność tę zastąpiono nową – „**gospodarowanie zasobami turystycznymi**”, dla której pracownicy współprowadzą moduł: analiza i funkcjonowanie rynku turystycznego (rys. 1). W tym samym roku uruchomiono nową specjalność – „**hotelarstwo**”. W jej zakresie zespół uczestniczy we współrealizacji modułów: rynek hotelarski w Polsce i na świecie, usługi podstawowe i dodatkowe w hotelarstwie, organizacja przedsiębiorstwa hotelowego, podstawy wiedzy o żywieniu, zadania i techniki pracy gastronomii hotelowej, systemy informatyczne w hotelarstwie, zarządzanie przedsiębiorstwem hotelowym, marketing w hotelarstwie.

W ramach wszystkich wymienionych specjalności, w czasie ich funkcjonowania zespół ZGRiT sprawował opiekę nad dyplomantami odbywając seminaria i pracownie licencjackie. Na wszystkich specjalnościach łącznie przygotowano ponad 70 prac licencjackich.

Na studiach magisterskich pracownicy prowadzili zajęcia w ramach specjalności „**organizacja i obsługa ruchu turystycznego**” oraz „**rekreacja ruchowa i zdrowotna**” (do 2012 r.), takie jak: medycyna aktywności fizycznej, gry rekreacyjne oraz seminarium i pracownię magisterską. Oferowano także przedmiot fakultatywny – żywienie człowieka. Po zmianach programu studiów w roku 2012 realizowane są zajęcia przygotowujące do wykonania pracy magisterskiej dla studentów specjalności: „**planowanie i zarządzanie w turystyce i rekreacji**”, „**turystyka zdrowotna**” oraz „**turystyka dzieci i młodzieży**”. Od momentu uruchomienia kierunku „turystyka i rekreacja” do 2016 r. w Zakładzie wykonano ponad 100 prac magisterskich.

Rosnące zainteresowanie kierunkiem spowodowało uruchomienie specjalności turystycznych na Wydziale Humanistycznym UMCS. Pracownicy Zakładu prowadzili zajęcia dla studentów: **slawistyki** (geografia turystyczna Polski i świata) w latach 2009–2010, **filologii germańskiej** (podstawy turystyki, podstawy rekreacji, geografia regionalna Polski, podstawy turystyki i rekreacji, geografia regionalna świata, geografia turystyczna Europy, krajoznawstwo, geografia turystyczna Polski z elementami krajoznawstwa, hotelarstwo, geografia turystyczna krajów pozaeuropejskich, ćwiczenia terenowe i targi turystyczne) w latach 2009–2014 oraz **filologii romańskiej** (podstawy turystyki, zagospodarowanie turystyczne, geografia regionalna świata, geografia turystyczna Polski z elementami krajoznawstwa, hotelarstwo) w latach 2012–2015 (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. 2016).

4. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA W ZAKRESIE GEOGRAFII TURYZMU

Problematyka naukowo-badawcza pracowników Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu zmieniała się w czasie wraz z potrzebami związanymi z edukacją, a także z własnym rozwojem naukowym.

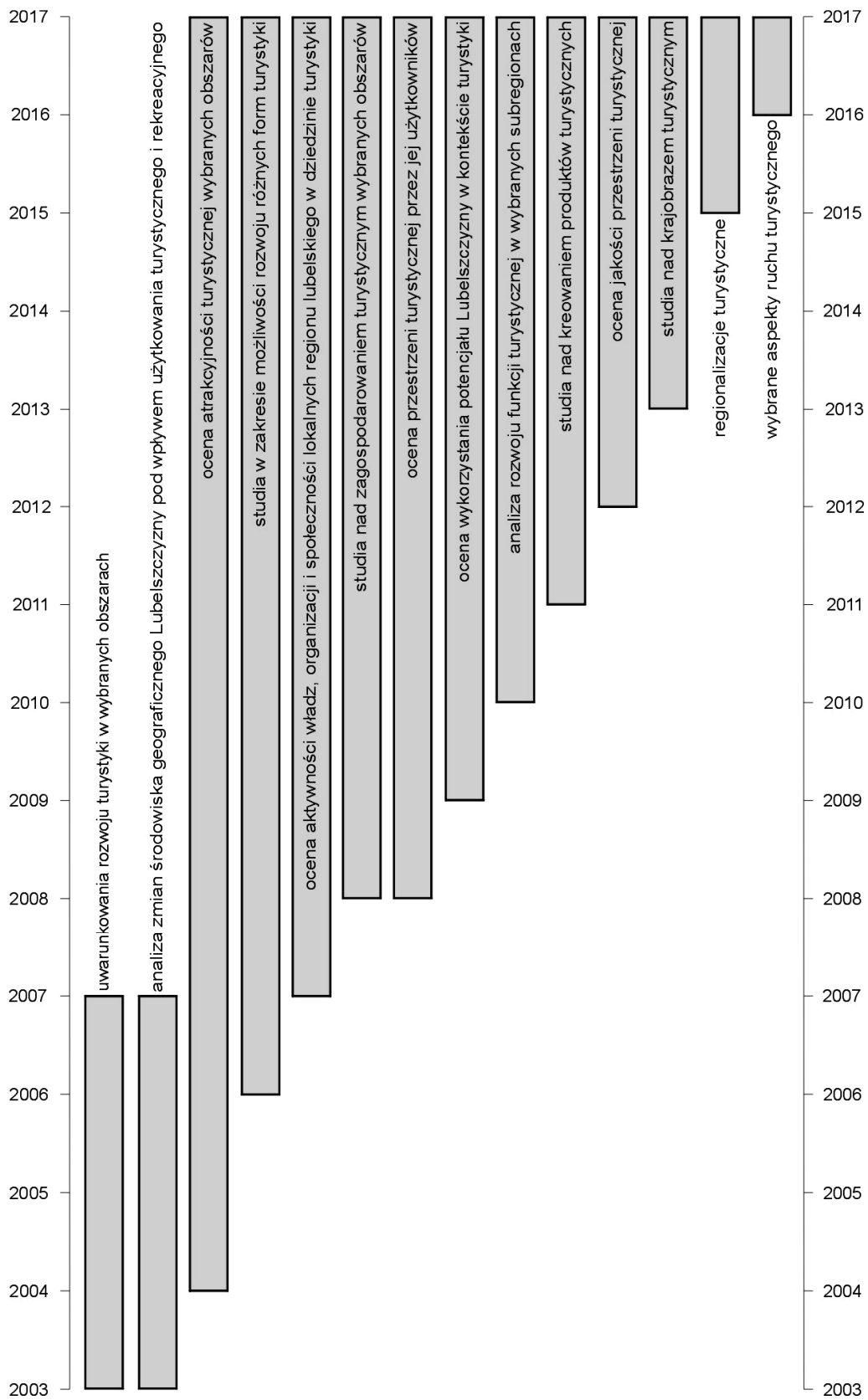
Początkowo koncentrowano się głównie na uwarunkowaniach rozwoju turystyki w wybranych jednostkach administracyjnych i subregionach geograficznych oraz na obszarach chronionych (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, red. 2016). Równolegle analizowano zmiany środowiska geograficznego Lubelszczyzny pod wpływem użytkowania turystycznego i rekreacyjnego (m.in. KRUKOWSKA, SKOWRONEK, KRUKOWSKI 2003, ŚWIECA, KRUKOWSKA, TUCKI 2007). Podejmowano także próby oceny środowiska geograficznego na potrzeby turystyki (m.in. TUCKI 2003, TUCKI, ŚWIECA 2013) oraz analizowano znaczenie walorów turystycznych (KRUKOWSKA, SKOWRONEK 2009) (rys. 2).

Od 2006 r. publikowane są liczne prace związane z zagadnieniami dotyczącymi możliwości rozwoju różnych form turystyki: aktywnej (ŚWIECA 2006), kulturowej (m.in. KRUKOWSKA 2009a), geoturystyki (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK 2010), turystyki przyrodniczej (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, ŚWIECA 2014), społecznej (m.in. TUCKI, SKOWRONEK 2012, SHAW i in. 2017) i zdrowotnej (m.in. TUCKI, CLEAVE 2014).

Kolejna problematyka przyjęta do realizacji przez zespół ZGRiT obejmowała ocenę aktywności władz, organizacji i społeczności lokalnych regionu lubelskiego w dziedzinie turystyki (m.in. TUCKI 2007, SKOWRONEK 2015).

W 2008 r. rozszerzono zakres badań o zagadnienia związane z percepcją przestrzeni turystycznej przez jej użytkowników na przykładach z Lublina (m.in. SKOWRONEK, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, KRUKOWSKA 2008) i Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (KRUKOWSKA, ŚWIECA 2012). Równolegle podjęto studia nad zagospodarowaniem turystycznym wybranych subregionów Lubelszczyzny (m.in. KRUKOWSKA, ŚWIECA 2008, TUCKI, SKOWRONEK, KRUKOWSKI 2012, ŚWIECA i in. 2015).

Usystematyzowana przez wcześniejsze studia wiedza o zasobach turystycznych oraz metodach stosowanych w geografii turystyki była przyczynkiem do zajęcia się nowym nurtem badawczym dotyczącym potencjału oraz funkcji turystycznej. Wyniki badań nad potencjałem turystycznym w odniesieniu do Lubelszczyzny zaprezentowano na przykładach województwa, wybranych gmin, subregionów oraz obszarów chronionych (m.in. BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, SKOWRONEK 2009, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, ŚWIECA 2011). Rozwój funkcji turystycznej scharakteryzowano w wybranych subregionach i miastach (m.in. KRUKOWSKA 2009b,

Rys. 2. Działalność naukowo-badawcza pracowników Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu UMCS w zakresie geografii turystyki w latach 2003–2017

Źródło: opracowanie własne

ŚWIECA, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK 2011, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, SKOWRONEK, ŚWIECA 2017; w druku).

Kolejnymi podjętymi w licznych studiach przez pracowników zagadnieniami były uwarunkowania rozwoju oferty turystycznej oraz kreowanie produktów turystycznych ukierunkowanych na różne formy turystyki (m.in. KRUKOWSKA 2011, SKOWRONEK 2011, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, SKOWRONEK, ŚWIECA, red. 2016 i literatura tam cytowana).

W 2013 r. opublikowano pierwsze prace zawierające wyniki badań nad oceną jakości przestrzeni turystycznej oraz krajobrazem turystycznym – jego definicją i percepcją (m.in. TUCKI, VARGAS-SANCHES 2013, SKOWRONEK, JÓŻWIK, TUCKI 2013).

W ostatnich dwóch latach pracownicy ZGRiT podjęli ważne i trudne z metodycznego punktu widzenia zagadnienia. Pierwsze dotyczy wybranych aspektów ruchu turystycznego (m.in. KRUKOWSKA, ŚWIECA, TUCKI 2016), a drugie stanowi próbę kompleksowej regionalizacji turystycznej Roztocza (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. 2016, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, SKOWRONEK, ŚWIECA 2017; w druku). Nadmienić należy, że już we wcześniejszych opracowaniach pojawiły się pierwsze wydzielenia regionów turystycznych, nawiązujące do wyników analizy potencjału (TUCKI 2009) oraz stopnia rozwoju funkcji turystycznej (KRUKOWSKA 2009b).

W ujęciu przestrzennym, od początku realizowania tematyki związanej z geografią turystyki, zainteresowania naukowe w Zakładzie koncentrowały się przede wszystkim na województwie lubelskim.

5. WYKORZYSTANIE DOROBKU NAUKOWO-BADAWCZEGO Z ZAKRESU GEOGRAFII TURYZMU W DYDAKTYCE I PRAKTYCE

5.1. PROJEKTY I GRANTY DYDAKTYCZNE ZWIĄZANE Z TURYSTYKĄ

Wraz z rozwojem kompetencji w zakresie geografii turystyki zespół ZGRiT nawiązał do pojawiających się na rynku możliwości praktycznego wykorzystania wiedzy. Włączył się w pozyskiwanie środków zewnętrznych na działalność edukacyjną, co zaowocowało przyznaniem mu i realizacją trzech grantów dydaktycznych w latach 2010–2016. Wszystkie te projekty miały na celu wzmocnienie pozycji i konkurencyjności studentów na rynku pracy.

Pracownicy byli również włączani – jako wykonawcy – w realizację zajęć w projektach pozyskiwanych przez lokalną branżę turystyczną (rys. 1, tab. 1).

Tab. 1. Pozyskane i realizowane granty edukacyjne związane z geografią turystyki w latach 2000–2016 przez Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki UMCS

Pozyskane projekty i granty dydaktyczne związane z turystyką			
Lata	Nazwa projektu i numer/symbol	Cel projektu	Źródło finansowania
2010–2015	UMCS dla rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy – grant nr POKL.04.01.01-00-362/10	Uruchomienie specjalności dla studentów UMCS – <i>Organizacja i funkcjonowanie turystyki w regionie</i>	Środki Unii Europejskiej w ramach EFS
2012–2014	<i>Challenges in Hospitality and Tourism Education/LDV/2012/PP/ANK/0009</i> – grant 2012-1-PL1-LEO04-281211 w ramach programu <i>Uczenie się przez całe życie, Podprogramu Leonardo da Vinci, Akcji Leonardo da Vinci Projekty partnerskie</i>	Rozwój szkolnictwa zawodowego poprzez wymianę pracowników naukowych i studentów (praktyki i staże zagraniczne)	Fundusze Unii Europejskiej
Od 2016	<i>Geo4work – Rozwój kompetencji zawodowych studentów Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS i wzmocnienie ich konkurencyjności na nowoczesnym rynku pracy</i> – konkurs nr 1/PRK/POWER/3.1/2015, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020	Wzmocnienie kompetencji zawodowych i komunikacyjnych studentów Wydziału NoZiGP UMCS oraz wzmocnienie ich konkurencyjności na rynku pracy	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
Udział w projektach i grantach dydaktycznych związanych z turystyką			
2000	<i>Region lubelski – walory przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe</i> – grant nr 41-G/2000	Prowadzenie zajęć dydaktycznych	Budżet państwa i Europejski Fundusz Społeczny
2010–2012	<i>Na szlaku kariery. Przygotowanie do pracy w branży turystycznej</i> – projekt realizowany przez Lubelską Regionalną Organizację Turystyczną w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich. Działanie 6.1 Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspierania aktywności zawodowej w regionie, Poddziałanie 6.1.1 Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy	Prowadzenie zajęć dydaktycznych	Współfinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie T. BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. (2016).

Należy dodać, że zespół czynnie uczestniczy w pracach związanych z rozwojem i potrzebami edukacji na Wydziale Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, włączając się w nadzór nad programami studiów oraz w promocję kierunku w kraju i poza jego granicami.

5.2. APLIKACYJNY WYMIAR BADAŃ ZWIĄZANYCH Z GEOGRAFIĄ TURYZMU

W działalności jednostki istotny jest także aspekt wykorzystania dorobku naukowo-badawczego w praktyce (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. 2016). Aplikacyjnością od-

znaczają się przygotowywane na zlecenia ekspertyzy i koncepcje produktów. Pierwsze dotyczyły: uwarunkowań rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych (HARASIMIUK i in. 2007), oceny potencjału turystycznego regionu lubelskiego (ŚWIECA 2015), analizy możliwości rozwoju turystyki zdrowotnej w województwie lubelskim (TUCKI, HADZIK 2013). Drugie zaś są związane ze szlakiem geoturystycznym oraz Geoparkiem „Kamienny Las” na Roztoczu (BRZEZIŃSKA-WÓJCIK i in. 2011, KRĄPIEC i in. 2011).

Ponadto pracownicy uczestniczą w projektach i działaniach związanych z rozwojem turystyki w regionie lubelskim (tab. 2).

Tab. 2. Aplikacyjny wymiar działań pracowników Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu UMCS związanych z geografią turystyki w latach 2003–2016

Lata	Nazwy projektów i sposób finansowania/działania	Cel współpracy	Zleceniodawca	Efekty
2003–2007	<i>Kreowanie Marki Lublin</i> – Urząd Miasta Lublin	Analiza percepcji przestrzeni miasta Lublin przez mieszkańców i turystów	Prezydent Miasta Lublin i Biuro Promocji Miasta Lublin	Raport z badań wykorzystany w dokumentach strategicznych
2006–2007	<i>Centralny Szlak Rowerowy Roztocza Kraśnik –Lwów</i> – UM WL – w ramach Programu Sąsiedztwa Interreg III A/TACIS CBC Polska-Białoruś-Ukraina	Promocja szlaku w środowisku naukowym	Marszałek Województwa Lubelskiego	Ogólnopolska konferencja naukowa, udział w przygotowaniu monografii
2006–2010	<i>Studium uwarunkowań i analiza udostępnienia Roztoczańskiego Parku Narodowego dla turystyki i edukacji oraz ocena jego wpływu na środowisko przyrodnicze i społeczne</i>	Monitoring ruchu turystycznego w RPN	Dyrekcja Roztoczańskiego Parku Narodowego (RPN)	Publikacje naukowe
2013–2015	<i>Poznanie i popularyzacja różnorodności biologicznej Roztocza – regionu pogranicza przyrodniczo-kulturowego</i> – w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009–2014, Program Operacyjny	Merytoryczne przygotowanie treści rozdziałów w monografii, dotyczących dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego oraz turystyki	Dyrekcja Roztoczańskiego Parku Narodowego (RPN)	Wyjazdy studialne, udział w przygotowaniu monografii
2011	<i>Nauka <=> biznes</i> – w ramach Programu Kapitał Ludzki „Narodowa Strategia Spójności”	Analiza współpracy podmiotów działających w LOT „Kraina Lessowych Wąwozów” na rzecz kreowania oferty turystycznej	Chełmskie Stowarzyszenie Rozwoju Społeczno-Gospodarczego CIVIS	Wyjazdy studialne, publikacje naukowe
2012	<i>Nauka dla gospodarki</i> – w ramach Programu Kapitał Ludzki „Narodowa Strategia Spójności”	Analiza stanu oferty w zakresie turystyki kulturowej, przyrodniczej i aktywnej w województwie lubelskim	Chełmskie Stowarzyszenie Rozwoju Społeczno-Gospodarczego CIVIS	Publikacje naukowe
2013	<i>Badanie natężenia ruchu turystycznego w województwie lubelskim</i>	Przygotowanie metodologii i narzędzia badawczego	Lubelska Regionalna Organizacja Turystyczna	Wykorzystanie narzędzia w przeprowadzonych badaniach
2013–2015	<i>Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze”</i> – w ramach Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Przygotowanie dokumentacji do utworzenia Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”	Dyrekcja Roztoczańskiego Parku Narodowego (RPN)	Współautorstwo monografii
2013–2016	<i>Tourism, Wellbeing and Ecosystem Services (TObeWELL)</i> – w ramach Europejskiego Programu Współpracy w Dziedzynie Badań Naukowo-Technicznych	Badania nad jakością życia, związane z rozwojem turystyki	Międzynarodowy projekt ISCH COST Action IS 1204	Rozdział w monografii
2016	<i>Analiza i ocena barier jednostek samorządu terytorialnego (JST) w promocji turystycznej</i>	Przygotowanie rekomendacji	Urząd Miasta Lublin	Konferencja naukowa, rekomendacje wdrożone do dokumentu przygotowanego dla ministerstwa SiT oraz POT

Źródło: opracowanie własne.

Wymiernym rezultatem realizowanych przedsięwzięć jest współpraca z podmiotami odpowiedzialnymi za rozwój turystyki w województwie i z lokalną branżą turystyczną, czego efektem są materiały i rekomendacje wykorzystane w dokumentach strategicznych oraz publikacje popularyzujące wiedzę o regionie (m.in. GRABOWSKI i in., red. 2015). Istotne są także wspólne wydawnictwa naukowe (m.in. SKOWRONEK i in. 2015) oraz wymiana doświadczeń w ramach konferencji naukowych i naukowo-branżowych (m.in. „Uwarunkowania rozwoju turystyki w skali regionalnej i lokalnej” w Nałęczowie, BRZEZIŃSKA-WÓJCİK i in. 2016).

Poza tym pracownicy Zakładu (T. Brzezińska-Wójcik, R. Krukowska, E. Skowronek) pełnią funkcje ekspertów przy Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego (w ramach „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020”) w dziedzinach turystyki przyrodniczej i dziedzictwa naturalnego.

6. PODSUMOWANIE

Podjęta w artykule próba oceny osiągnięć naukowo-badawczych pracowników Zakładu Geografii Regionalnej i Turyzmu UMCS w dziedzinie geografii turystyki pokazuje, że w ośrodku lubelskim – w stosunkowo krótkim czasie – nastąpił znaczący rozwój problematyki związanej z tym nurtem.

W zakresie edukacji w ciągu kilkunastu lat przygotowano i udoskonalono programy studiów, zadbano także o odpowiednio wysoką jakość kształcenia. W nawiązaniu do założeń reformy edukacji oraz zapotrzebowania rynku pracy upraktyczniono ofertę. Rozpoczęto współpracę z branżą turystyczną w zakresie: zmian w programie studiów, tworzenia specjalności o profilu praktycznym, powierzenia niektórych przedmiotów i zagadnień praktykom. Zwiększono wymiar i atrakcyjność praktyk zawodowych. W odpowiedzi na oczekiwania rozwiązań przydatnych w branży turystycznej i dla lokalnych samorządów, przygotowano odpowiednie prace dyplomowe. Potwierdzeniem trafności podejmowanych działań jest ich akceptacja przez młodzież, na co wskazuje stale utrzymujące się duże zainteresowanie kierunkiem „turystyka i rekreacja”.

W zakresie podejmowanej problematyki badawczej nastąpiła znaczna ewolucja – od podstawowych charakterystyk elementów przestrzeni turystycznej, analizy i oceny możliwości rozwoju różnych form turystyki, poprzez ocenę potencjału i funkcji turystycznej oraz jakości przestrzeni, do regionalizacji turystycznej. Uzyskane wyniki badań są dostrzegane przez środowiska naukowe krajowych i zagranicz-

nych ośrodków. Przejawia się to publikowaniem rezultatów w renomowanych czasopismach, także z udziałem autorów zagranicznych. Istotny jest również aplikacyjny wymiar badań. Pracownicy ZGRiT UMCS uczestniczą w projektach związanych z rozwojem turystyki w regionie lubelskim, przygotowują materiały uwzględniane w dokumentach strategicznych, pełnią funkcję ekspertów.

W przyszłości trudnym zadaniem będzie utrzymanie popularności działań edukacyjnych w zmieniających się realiach społeczno-gospodarczych i geopolitycznych. Miejsce i rola geografii turystyki będzie zależała od pojemności i chłonności rynku pracy. Z tym bowiem związane będą konkretne oczekiwania w zakresie kształcenia. Należy przy tym uwzględnić aspekt umiędzynarodawiania studiów.

Ważne będzie także śledzenie nowych nurtów badawczych związanych z geografiami turystyki, zwłaszcza w zakresie badań nad jakością i tożsamością przestrzeni turystycznej i rekreacyjnej oraz jej zrównoważonym wykorzystaniem. Istotnymi zagadnieniami, które wymagają dalszych studiów pozostają nadal: definiowanie pojęć, rozszerzanie i doprecyzowywanie warsztatu metodycznego, uwrażliwianie na prezentowanie zjawisk turystycznych w ujęciu przestrzennym. Przy tym wszystkim należy pamiętać o użyteczności podejmowanych badań.

BIBLIOGRAFIA

- ALEJZIAK W., 2003, *Perspektywy i kierunki badań naukowych nad turystyką*, [w:] G. Gołembski (red.), *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, s. 231–248.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., 2010, *Koryta rzek z progami skalnymi jako ważne obiekty dydaktyczne w geoturystyce strefy krawędziowej Roztocza*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola w Lublinie”, 9, s. 153–172.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., GRABOWSKI T., MOSKAŁ A., PAWŁOWSKI A., WIECHOWSKA I., 2011, *Szlak geoturystyczny Roztocza Środkowego. Informator – mapa turystyczna 1 : 50 000* (część opisowa), Wyd. Kartpol, Lublin.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., JÓZWIK M.J., SKOWRONEK E., ŚWIECA A., 2016, *Ewolucja problematyki naukowo-badawczej oraz działalności dydaktycznej w Zakładzie Geografii Regionalnej (i Turyzmu) UMCS w latach 1956–2016*, [w:] T. Brzezińska-Wójcik, E. Skowronek, A. Świeca (red.), *Od regionu geograficznego do regionu turystycznego. Lubelszczyzna – implikacje historyczne, teoretyczne, naukowo-badawcze, edukacyjne*, Wyd. UMCS, Lublin, s. 38–88.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., JÓZWIK M.J., ŚWIECA A., 2015, *Geografia turystyki oraz turystyka i rekreacja w lubelskim ośrodku geograficznym*, „Turystyka i Rekreacja – Studia i Prace”, 14: *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, 14, s. 75–89.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., SKOWRONEK E., 2009, *Potencjał turystyczny Roztocza Tomaszowskiego na przykładzie gminy miejsko-wiejskiej Krasnobród*, „Annales UMCS”, B, 64, 1, doi: 10.2478/v10066-008-0027-4, s. 171–199.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., SKOWRONEK E., 2017, *Potencjalne i funkcjonalne obszary turystyczne na Roztoczu w świetle wyników*

- wielowymiarowej analizy porównawczej – wyzwania i problemy metodyczne, „Prace Geograficzne Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ”, w druku.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., SKOWRONEK E., ŚWIECA A. (red.), 2016, *Od regionu geograficznego do regionu turystycznego. Lubelszczyzna – implikacje historyczne, teoretyczne, naukowo-badawcze, edukacyjne*, Wyd. UMCS, Lublin, ss. 195.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., SKOWRONEK E., ŚWIECA A., 2017, *Diversity of the tourism potential and functions in the Roztocze region*, „Ekonomiczne Problemy Turystyki”, w druku.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., ŚWIECA A., 2011, *Potencjał turystyczny Wyniosłości Gietrzewskiej (środkowowschodnia Polska)*, „Polish Journal of Sport and Tourism”, 18, s. 244–255.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., ŚWIECA A., 2014, *Stan i perspektywy edukacyjnej turystyki przyrodniczej na Roztoczu w kontekście strategii aktywnego uczestnictwa*, „Barometr Regionalny”, 12 (4), s. 123–132.
- BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., ŚWIECA A., TUCKI A., 2009, *Możliwości rozwoju turystyki w województwach wschodniej Polski*, „Polish Journal of Sport and Tourism”, 16(2), s. 65–84.
- GRABOWSKI T., HARASIMIUK M., KASZEWSKI B.M., KRAVCHUK Y., LORENS B., MICHALCZYK Z., SHABLYI O. (red.), 2015, *Roztocze – przyroda i człowiek*, Wyd. Roztoczańskiego Parku Narodowego, Zwierzyniec, ss. 527.
- HARASIMIUK M., ŚWIECA A., KRUKOWSKA R., TUCKI A., 2007, *Potencjały i uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych w gminie Sosnowica*, [w:] *Opracowanie innowacyjnego planu rozwoju Gminy Sosnowica opartego na posiadanym potencjale i czynnym wykorzystaniu wiedzy*, mps, Lublin.
- KRĄPIEC M., JANKOWSKI L., MARGIELEWSKI W., BURACZYŃSKI J., KRĄPIEC P., URBAN J., WYSOCKA A., DANEK M., SZYCHOWSKA-KRĄPIEC E., BOLKA M., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., CHABUDZIŃSKI Ł., WAŚKOWSKA A., 2011, *„Geopark Kamienny Las na Roztoczu”. Koncepcja geochrony wraz z wykonaniem dokumentacji i badań naukowych niezbędnych dla funkcjonowania tej formy ochrony*, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, Kraków, mps.
- KRUKOWSKA R., 2009a, *Walory kulturowe jako podstawa rozwoju turystyki we Włodawie*, „Polish Journal of Sport and Tourism”, 16, 3, s. 143–151.
- KRUKOWSKA R., 2009b, *Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie – funkcja turystyczna regionu*, „Folia Touristica”, 21, s. 165–184.
- KRUKOWSKA R., 2011, *Tworzenie sieciowych produktów turystycznych na przykładzie „Sielskiej Krainy” w Krainie Lessowych Wąwozów*, [w:] *Nauka=>biznes. Zbiór raportów badawczych opracowanych przez pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych – przedstawicieli lubelskiego środowiska naukowego*, Chełmskie Stowarzyszenie Rozwoju Społeczno-Gospodarczego CIVIS, Chełm, s. 415–449.
- KRUKOWSKA R., SKOWRONEK E., 2009, *Walory przyrodnicze jako podstawa rozwoju turystyki w gminie Włodawa*, „Polish Journal of Sport and Tourism”, 16, 1, s. 15–22.
- KRUKOWSKA R., SKOWRONEK E., KRUKOWSKI M., 2003, *Zmiany w krajobrazie gminy Włodawa zachodzące pod wpływem użytkowania rekreacyjnego*, „Problemy Ekologii Krajobrazu”, 11, s. 45–54.
- KRUKOWSKA R., ŚWIECA A., 2008, *The development of second homes as a form of using recreational areas for tourist purposes as exemplified by the Łęczna-Włodawa Lake District*, [w:] *Conditions of the foreign tourism development in Central and Eastern Europe*, „Tourism in Geographical Environment”, 10, Wrocław, s. 175–184.
- KRUKOWSKA R., ŚWIECA A., 2012, *Tourism and recreation in the Łęczyńsko-Włodawskie Lake District (Middle-East Poland) survey results*, „Polish Journal of Natural Sciences”, 27(4), s. 393–405.
- KRUKOWSKA R., ŚWIECA A., TUCKI A., 2016, *Kim jest turysta w parku narodowym? Wyniki badań ankietowych z Roztoczańskiego Parku Narodowego*, [w:] R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), *Człowiek w turystyce – role, potrzeby, zachowania*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, 7, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 129–140.
- SHAW G., CLOQUET I., CLEAVE P., TUCKI A., CUSTÓDIO M.J.F., THEUMA A., 2017, *A life-course analysis older tourists and their changing patterns of holiday behaviour*, [w:] M.K. Smith, L. Puczko (eds.), *The Routledge handbook of health tourism*, Routledge, London and New York, s. 113–124, <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315693774.ch3>.
- SKOWRONEK E., 2011, *Uwarunkowania rozwoju oferty turystycznej Krainy Lessowych Wąwozów na przykładzie produktu „Kraina Zdrowia”*, [w:] *Nauka=>biznes. Zbiór raportów badawczych opracowanych przez pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych – przedstawicieli lubelskiego środowiska naukowego*, Chełmskie Stowarzyszenie Rozwoju Społeczno-Gospodarczego CIVIS, Chełm, s. 62–92.
- SKOWRONEK E., 2015, *Klaster jako forma współpracy w turystyce*, „Europa Regionum”, 24, s. 129–140.
- SKOWRONEK E., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., HARASIMIUK M., RUTKOWSKI T., KAROLINA S., ŚWIECA A., CZERNIEC W., 2015, *Projekt zintegrowanego produktu turystycznego „Szlak zdrowia i urody – spotkanie z naturą” w świetle geograficznych uwarunkowań Obszaru Funkcjonalnego Powiśle*, „Europa Regionum”, 23, s. 119–136.
- SKOWRONEK E., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., KRUKOWSKA R., 2008, *Przestrzeń turystyczna Lublina w ocenie mieszkańców*, [w:] M. Dziekanowska, J. Styk (red.), *Region w koncepcjach teoretycznych i diagnozach empirycznych*, Wyd. Perfekta info, Lublin, s. 211–230.
- SKOWRONEK E., JÓŻWIK M. J., TUCKI A., 2013, *Krajobraz turystyczny – koncepcja teoretyczna*, [w:] R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), *Nowe–stare formy turystyki w przestrzeni*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, 3, s. 63–77.
- ŚWIECA A., 2006, *Aktywne formy wypoczynku – wyzwaniem współczesnego człowieka*, [w:] A. Świeca, K. Kałamucki (red.), *Turystyka aktywna i jej rozwój na Roztoczu – regionie pogranicza*, Kartpol s.c., Lublin, s. 13–20.
- ŚWIECA A., 2015, *Potencjał turystyczny regionu lubelskiego*, www.kil.lubelskie.pl/wp-content/uploads/2013/08/Potencja%C5%82-turystyczny-regionu-lubelskiego-Prof.-dr-hab.-Andrzej-%C5%9Awieca.pdf; 10.08.2015.
- ŚWIECA A., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., 2010, *Nauka i dydaktyka w „geografii turyzmu” oraz w „turystyce i rekreacji” w lubelskim ośrodku geograficznym*, [w:] S. Tanaś (red.), *Nauka i dydaktyka w turystyce i rekreacji*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 201–212.
- ŚWIECA A., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., 2011, *Zróżnicowanie przestrzeni turystycznej miasta Lublina*, [w:] B. Włodarczyk (red.), *Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 231–244.
- ŚWIECA A., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., 2013a, *Metodyczne i teoretyczne aspekty w badaniach nad turystyką w geograficznym ośrodku lubelskim*, [w:] L. Butowski (red.), *Badania naukowe w turystyce – stan i perspektywy rozwoju*, ser. „Monografie”, Instytut Turystyki, Warszawa, s. 153–174.
- ŚWIECA A., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., 2013b, *Przestrzeń turystyczno-rekreacyjna Lubelszczyzny w świetle dotychczasowych opracowań geograficznego ośrodka lubelskiego*, [w:] *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki*, R. Pawłusiński (red.), IG iGP UJ, Kraków, s. 315–328.

- ŚWIECA A., BRZEZIŃSKA-WÓJCIK T., SKOWRONEK E., KRUKOWSKA R., TUCKI A., GRABOWSKI T., MAŁSKA M., ZINKO J., BRUSAK V., PANDIAK I., SHEVCHUK O., 2015, *Turystyka na Roztoczu*, [w:] T. Grabowski, M. Harasimiuk, B.M. Kaszewski, Y. Kravchuk, B. Lorens, Z. Michalczyk, O. Shabliy (red.), *Roztocze – przyroda i człowiek*, Wyd. Roztoczańskiego Parku Narodowego, Zwierzyniec, s. 389–427.
- ŚWIECA A., KRUKOWSKA R., TUCKI A., 2007, *Possibilities for the Development of Tourism in the Lublin Region*, [w:] G. Godlewski, M. Bochenek (red.), *Tourism. Theory-Conditions-Experiences*, Białą Podlaska, s. 69–98.
- ŚWIECA A., KRUKOWSKA R., TUCKI A., SKOWRONEK E., BRZEZIŃSKA-WÓJCIK T., KOCIUBA W., JÓZWIK M., 2012, *Possibilities of tourist use of natural and cultural resources in the Lublin region – case study*, „*Annales UMCS*”, B, LXVII, 1, s. 219–244.
- TUCKI A., 2003, *Próba oceny środowiska przyrodniczego dla potrzeb turystyki na przykładzie gmin powiatu Łęczyńskiego*, „*Annales UMCS*”, B, LVIII, 6, s. 139–155.
- TUCKI A., 2007, *Aktywność władz lokalnych gmin regionu lubelskiego w dziedzinie turystyki*, [w:] M. Żabka, R. Kowalski (red.), *Przyroda a turystyka we wschodniej Polsce*, Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, s. 345–360.
- TUCKI A., 2009, *Propozycja regionalizacji turystycznej województwa lubelskiego*, „*Folia Turistica*”, 21, s. 145–164.
- TUCKI A., CLEAVE P., 2014, *Medical tourism – new growing industry on a concealed market*, „*European Journal of Medical Technologies*”, 4(5), s. 38–46.
- TUCKI A., HADZIK A., 2013, *Analiza możliwości rozwoju turystyki zdrowotnej w województwie lubelskim w kontekście zintensyfikowanej inteligentnej specjalizacji regionu w dziedzinie usług medycznych i prozdrowotnych. Raport końcowy z badania dziedzinowego*, Prefekta info, Lublin.
- TUCKI A., SKOWRONEK E., 2012, *Analiza popytu na turystykę społeczną w Polsce na przykładzie projektu Europe Senior Tourism realizowanego w lubelskim biurze podróży*, „*Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*”, 259, s. 35–42.
- TUCKI A., SKOWRONEK E., KRUKOWSKA R., 2012, *Wielkość i zróżnicowanie bazy noclegowej jako determinanta popytu turystycznego w regionie lubelskim*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 699, „*Ekonomiczne Problemy Usług*”, 84, s. 395–407.
- TUCKI A., ŚWIECA A., 2013, *Policy and tourism development as exemplified by the Lublin region (southeast Poland)*, „*Tourism Review International*”, 17(2), s. 131–135.
- TUCKI A., VARGAS-SANCHES A., 2013, *Residents attitude to tourism and their quality of life*, [w:] *Linking wellness tourism to ecosystem services: towards a research agenda*, Book of Abstracts, COST Action TObeWELL, First Seminar Wageningen, Netherlands 3–5 September 2013, Wageningen.

Artykuł wpłynął:
17 kwietnia 2017 r.
Zaakceptowano do druku:
1 czerwca 2017 r.